

takatalveksi kutsutun vaiheen alkaminen, jolloin osa ortodoksisista kirkkoista erosi tai ilmoitti selkeän tyytymättömyytensä KMN:n toimintaan.

Suhde kanoniseen traditioon ja sen monimuotoisuuteen ja jopa vaikeutumisen hyväksyminen sen yhdeksi ominaisuudeksi on yhteydessä myös kristillisten kirkkojen ja jakautuneen ortodoksisen kirkkoperheen ykseyden saavuttamisen kysymyksen kanssa. Ortodoksinen kirkko on joutunut tilanteeseen, jossa se on todennut, että perinteiset vastaukset, kuten tradition käyttäminen yleisenä selitysmallina, ei aina tunnu riittävän ratkaisuksi myöskään naisia koskevassa keskustelussa. Aika tulee osoittamaan löytyykö muuta ratkaisua tai tulkintaa kuin kanonisen tradition ehdottamaan muuttumattomuuteen vetoaminen.

Eeva Raunistola-Juutinen

Sairaanvoitelun kehityshistoria ja palveluksen toimittaminen Suomessa

Tuomas Järvelin, *"Jos joku teistä sairastaa."* Öljypyhityksen elementtien tulkitseminen palveluksen kehityshistoriassa ja Suomen ortodoksisessa kirkossa. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Joensuun yliopisto 2006.

Kreikkalaisen liturgisen teologian tutkijan Ioannis Funduliksen mielestä sairaanvoitelu on sakramenteista sekä kaikkein monimuotoisin kehityshistorialtaan että monimerkityksisin tulkinnaltaan. Palveluksen toimittajamäärä on vakiintunut seitsemäksi vasta 1200 luvulla. Joissakin tulkinnoissa sairaanvoitelua pidetään katumuksen mysteerion täydentäjänä, mutta toisaalta se ymmärretään nimenomaan sairaan puolesta kannettavaksi toimitukseksi. Paul Meyendorff kuvaa palveluksen kehityshistoriaa, jossa voideltiin kaikki paikallaolijat, kun taas slaavilainen perinne korostaa vakavaa sairautta voiteluun osallistumisen ehtona. 1400 -luvulla

elänyt Simeon Tessalonikalainen korostaa tulkinnassaan Pyhän Hengen osuutta parantajana, sillä seitsemän toimittajan läsnäolo viittaa Pyhän Hengen armolahjoihin.

Öljyphyitys Uudessa testamentissa

Sakramentaalinen sairaan öljyllä voitelemine mainitaan UT:ssa kahdesti. Jaakobin kirjeessä (5:10–16) ilmenee voitelun tarkoitus: sairaan parantaminen ja syntien anteeksi antaminen. Siinä esiintyvät myös toimituksen alkuperäiset elementit: sairastava ihminen, seurakunnan vanhimmat, rukous, öljy, usko, paraneminen ja syntien anteeksi saaminen. Markuksen evankeliumissa (6:13) mainitaan kuinka opetuslapset ”voitelivat öljyllä sairaita ja paransivat heidät”. Tästä ilmenee, ettei öljyvoitelu ole apostoli Jaakobin määräämä, vaan Kristus itse ohjasi apostolit parantamaan sairaita öljyllä voitelemisen kautta. Öljyllä voitelemine mainitaan parantavana toimenpiteenä myös kertomuksessa laupiaasta samarialaisesta (Luuk. 10:34).

Antiikin aikaan oliiviöljyä käytettiin parantavana lääkkeenä mm. ihon rikkoutumiin ja revähtymien hoitoon. Kautta välimerellisen kulttuurin öljy on ollut osa uskonnollisia riittejä. Juutalaisiin riitteihin kuului sairaan pirkkottaminen öljyllä sekä mm. pappien, kuninkaiden ja profeettojen voitelemine osana tehtävään asettamista.

Alexander Schmemmann on esittänyt, että sakramenttien todellinen merkitys voi löytyä tutkimalla varhaisten teologien opetusta sakramenttien symbolien tulkinnasta. Tämä ajatus oli tutkimukseni metodisena lähtökohtana. Eksegeettinen ja patristinen tutkimusaineisto auttaa hahmotamaan voitelun elementtien ja symbolien merkitystä varhaisina aikoina.

Ensimmäinen Jaakobin mainitsema elementti on sairas ihminen. Hänen käyttämänsä sana *astheneo* esiintyy UT:ssa sekä kuolemansairaiden että voimattomaksi tekevän sairauden yhteydessä. Jaakob käyttää myös partisiippimuotoa *kamnon*, joka tarkoittaa fyysistä loppuun kulumista ja voimattomuutta, jopa toivottomasti sairasta. Parantamisesta Jaakob käyttää verbejä, jotka UT:ssa viittaavat sekä fyysiseen että hengelliseen parantamiseen. Sairas ei parannu vain tulevaan elämään vaan jo tässä ajassa. Sairaavoitelu soveltuu sekä vakavasti sairaalle, että sairaalle, joka ei pääse väliaikaisesti yhteisön kokoontumisiin.

Toisen elementin muodostavat sairaan luo kokoontuvat vanhimmat. Jaakob puhuu vanhimista (*presvyteroi*) monikkomuotoisesti (lukumäärää tarkentamatta), koska seurakunnan hallinto ja vanhimpien toiminta oli yhteisöllistä. Vanhimmat edustavat yhteisöä, josta sairas on tilansa vuoksi joutunut eroon.

Kolmantena Jaakob määrää vanhimmat rukoilemaan sairaan puolesta. Alkuseurakunnassa rukoukseen liitettiin mahdollisesti käten päälle laskeeminen, sillä rukouksen yhteydessä käytetään prepositiota *epi*. Se saattaa kuitenkin viitata myös vanhimpien arvovaltaan, Jumalan armoon, joka laskeutuu sairaan ylle. Yhteisön edustajien kokoontuminen sairaan luo rukoilemaan viittaa aina muodolliseen riittiin, rukoukseen, jolla on perinteinen ja hallittu muoto.

Vasta neljäntenä Jaakob mainitsee öljyllä voitelemisen. Markuksen evankeliumissa opetuslapset paransivat sairaita ja ajoivat henkiä öljyllä voitellun kautta, kun taas Kristus toimi sanansa voimalla. Näin opetuslasten toiminnassa öljy viittasi Kristuksen jumalalliseen asemaan ja täydellisesti opetuslasten toiminnan. Huomattava on, että Jaakobkin kehottaa vanhimpia voitelemaan sairasta Herran nimessä, eli Kristuksen nimeen.

Raamatussa öljyllä voitellua käytettiin kuninkaiden kruunaukseen, pappien vihkimiseen, profeettojen asettamiseen, sakraaliesineiden vihkimiseen, haavojen hoitoon, sairaiden parantamiseen ja vainajien voiteluun. Tulevasta elämästä puhutaan Raamatussa öljyvirtoihin ja elämänpuuhun (so. öljypuu) viitaten. Tämä korostaa öljyn eskatologista merkitystä. Näin sairauden paraneminen voidaan tulkita hengellisen paranemisen ulkoisena merkinä. Öljy on parannettavalle yhteys elämään Kristuksessa ja kuolemansairaalle yhteys tulevaan elämään Kristuksessa.

Sairaanvoitelussa käytetään käsittelemätöntä neitsytoliiviöljyä, joka oli juutalaisessa kulttuurissa arkinen ruokavalioon kuuluva öljy. Riiteissä sitä käytettiin yleensä viinin ja viljan kanssa, mikä tapahtuu myös sairaanvoitelussa, jossa viini sekoitetaan öljyyn ja esillä on myös viljan jyviä. Ne kaikki olivat elinvoimaisuuden symboleja. Öljyä toisen päälle vuodatettaessa voideltu samaistettiin voideltavaan. Kuninkaan voitelussa profeetan jumalallinen valta siirtyi voideltuun, leprasta parantamisen riitissä papin asema yhteisön johdossa siirtyi parannettuun ja tälle palautui yhteisön jäsenyys. Näin kristityillä Kristuksen [so. seurakunnan] jäsenyys palautuu voitelun kautta sairauden vuoksi yhteisöstä eroon joutuneelle.

Voitelun yhteydessä Jaakob mainitsee uskon tai uskonrukouksen, joka parantaa sairaan. Ilarion Alfejev kiinnittää huomion siihen, että evankeliumissa Kristus kysyy usein parannettavalta tämän uskoa. Näin Kristus ei paranna vain sairautta, vaan myös sairauden syyn – epäuskon. Voitelussa Kristus vahvistaa sairaan uskoa itseensä parantajana, samoin kuin Kristus vahvisti sokeana syntyneen uskoa mahdollisuuteensa parantua.

Sanan *sozein* – pelastaa – kaksitahoinen merkitys sekä tässä että tulevassa ajassa toteutuvana pelastuksena, tukee uskon merkitystä sairauden syyn poistajana. Pelastus on sielullinen tapahtuma, mutta fyysinen paraneminen voi olla sen ulkoinen merkki. Paranemisen laatu tai tapa liittyy siten läheisesti uskon merkitykseen. Jaakob käyttää vuoteelta nousemisen yhteydessä verbiä *egerein*, jota Kristus käytti käskiessään parantamiaan ihmisiä nousemaan vuoteelta. Verbiä käytetään myös Kristuksen kuolleista nousemisen yhteydessä. Verbejä *sozein* ja *egerein* käyttäessään Jaakob ilmaisee paranemisen olevan sekä fyysistä että sielullista.

Viimeisenä elementtinä Jaakob mainitsee syntien anteeksi antamisen. Sokeana syntyneen tapauksessa Kristus osoittaa, ettei sairauden ja synnin välillä ole aina kiinteää ja selkeää yhteyttä. Jaakob on sanavalinnoissaan uskollinen Kristuksen opetukselle ja käyttää ehdollista muotoa: ”Jos hän on tehnyt syntiä, hän saa sen anteeksi.” Syntien anteeksi antaminen on kuitenkin merkityksellinen, koska Jaakob kirjoittaa niistä samassa yhteydessä.

Öljyhyitys varhaisessa kirkossa

Monet eksegeetit pitävät Jaakobia voitelun kehittäjänä ja kyseenalaistavat Markuksen evankeliumissa mainitun voitelun todenperäisyyden. Maininta voitelusta on voitu sijoittaa evankeliumiin, koska se on ollut käytössä varhaisessa seurakunnassa. John Jeffrey pitää tällaista tulkintaa virheellisenä. Apostolien aikana juutalaisuudessa käytettiin kahta uskonnollista parantamisen tapaa. Karismaattinen parantaminen tapahtui sanan voimalla (vrt. Kristuksen toiminta). Riitillisessä parantamisessa öljyn käyttöön liitettiin rukous (vrt. opetuslasten ja myöhemmin apostolien toiminta). Myös Thomas Leahy katsoo Jaakobin viittaavan jo olemassa olevaan riittiin. Samoin Edouard Cothenet pitää Jaakobin tekstiä liian traditionaalisenä uuden asian esittämiseksi. Riitti onkin oletettavasti saanut alkunsa Kristuksen toiminnan aikana juutalaisten tapojen pohjalta.

Ensimmäiset Raamatun ulkopuoliset maininnat sairaanvoitelusta ovat 200-luvulta. Hippolytos Roomalaisen *Apostolisessa traditiossa* on lyhyt rukous öljyn siunaamiseksi, jotta ihmiset voisivat viedä sitä koteihinsa yksityistä käyttöä varten. Hippolytos myös mainitsee, että diakonit informoivat piispaa sairaista, jotta tämä voisi vierailla heidän luonaan.

Ensimmäinen kiistaton sakramentaalisen öljyvoitelun rukous on *Serapionin Euhologionissa* 300-luvulta. Siinä sairaanvoitelu liitetään liturgiaan ja itse voitelu tapahtui ehtoollisen jälkeen. Serapionin käsikirjassa on myös rukous öljylle, jota pyhitetään erikseen ihmisten itsenäistä voitelua varten (teksti löytyy suomennettuna Pentti Hakkaraisen kirjasta *Ortodoksisuuden lähteillä*). Serapionin sairaanvoitelurukousta pidetään yleisesti esikuvana nykyiselle öljyn siunausrukoukselle.

Serapionin, Syyrialaisen Afrahatin ja Johannes Krysostomoksen mukaan samaa öljyä käytettiin niin sairaiden voiteluun kuin katuvien kirkkoon liittämiseen. Krysostomos ohjaa käyttämään samaa öljyä niin sairaanvoitelussa kuin kasteen riemuöljyvoitelussakin.

300 – 400 luvuilla sairaanvoitelu liittyi yleiseen kehitykseen, jossa kaikki sakramentit pyrittiin toimittamaan liturgian yhteydessä. Sairaanvoitelu alkoi kehittyä papillisemmaksi ja kotona itsekseen tapahtuva voitelu alkoi vähetä. 500-luvulla elänyt Caesarius Arlesialainen mainitsee voitelun tapahtuneen ehtoollisen jälkeen kirkossa ja voiteluun osallistui sairaan lisäksi hänen perheensä.

Sairaanvoitelu Bysantin kaudella

Varhaisin tunnettu Bysantin kauden käsikirja on 700-luvulta. Siinä on kaksi rukousta öljyn siunaamiseksi ja yksi itse voitelua varten. Kuvauksen mukaan voitelun toimitti kolme pappia, jotka vuorotellen kaatoivat öljyä ristinmuotoisesti pitkällään maanneen sairastavan päälle. Voitelu toimitettiin liturgian yhteydessä. Proskomidin kehittymisen myötä öljy pyhitettiin sen yhteydessä. Vaikka palveluksessa olisi ollut useita pappeja, oli Raamatun lukujaksoja vain yhdet. 1000-luvulle saakka esiintyy käsikirjoituksia, joissa on vain yhdet rukoukset sekä voiteluun että öljyn siunaamiseksi. Elia Melian mukaan voideltaviksi tulivat kaikki läsnäolijat. Öljyn siunaamiseen ja voiteluun käytettiin samoja rukouksia kuin nykyisinkin (ks. *Euhologion* sivut 214 ja 220).

Paul Meyendorffin mukaan vuonna 1027 Konstantinopolissa ilmestyi käyttöön käsikirja, jossa sairaanvoitelu sai entistä laajemmat mittasuhteet. Fundulis tosin sijoittaa käsikirjan vasta 1200-1300 lukujen taitteeseen. Palvelukseen osallistui seitsemän pappia, ja liturgiassa, jonka yhteydessä palvelus toimitettiin, käytettiin seitsemää leipää. Öljyn siunasi jokainen pappi vuorollaan. Jokainen pappi myös osallistui voiteluun ja luki lukujakson. Itse liturgiaan lisättiin rukousöljypalveluksen tekstit päivän lukujaksoihin. Meyendorffin mukaan palveluksen lopussa siirryttiin tropareja veisaten sairaitten luo. Perillä luettiin evankeliumi laupiaasta samarialaisesta, luettiin ektenia ja toimitettiin voitelu sekä luettiin loppurukoukset psalmin 34 kanssa. Funduloksen mukaan kyseinen lopetus oli kokonaan erillinen toimitus, jossa käytettiin aikaisemmin pyhitettyä öljyä ja joka toimitettiin sairaiden luona erillisenä lyhyenä toimituksena liturgian ulkopuolella. Huomattava on, ettei jokaiselle papille ollut omaa tekstiänsä, vaan he toistivat samat tekstit ja Raamatun lukupareja oli vain kaksi: yhdet päivälle ja toiset voitelulle.

Funduloksen mukaan ehto- ja aamupalvelus alkoi tulla osaksi sairaanvoitelua näihin aikoihin. Aamupalvelukseen lisättiin 900-luvulla eläneen Arsenios Kerkyralaisen [myös nimellä Korfulainen] kirjoittama sairaanvoitelun kanoni. Vehnää käytettiin palveluksessa, koska sen päällä poltettiin voiteluun käytetyt pumpulit. Pian ilmestyi myös käsikirja, jossa lukujaksojen määrä lisättiin seitsenkertaiseksi. Meyendorff sijoittaa käsikirjan vuodelle 1153, Fundulis 1200-1300 lukujen taitteeseen. Kyseisessä käsikirjassa toimittajia on seitsemän. Toimitus alkaa ehtoopalveluksella, sitä seuraa ehtoonjälkeinen palvelus (*pannyhis*) sekä aamupalvelus, jossa veisattiin Arsenioksen kanoni. Meyendorffin mukaan papit siirtyivät eri kirkkoihin toimittamaan liturgiat perättäisinä päivinä. Samaan kirkkoon palattuaan valmistettiin seitsemän litraa öljyä, veisattiin suuri ektenia ja jokainen pappi vuorollaan siunasi öljyn. Jokainen siunausjakso sisälsi alkurukoukset, psalmin 51, antifonit ja katumustroparit, suuren ektenian sekä öljyn siunaamisen. Papit toimittivat yhdessä liturgian, jossa luettiin erityiset lukujaksot. Tämän jälkeen jokainen pappi toimitti voitelun, jotka sisälsivät psalmin 51 sekä jokaiselle oman voitelurukouksen. Palvelus päätettiin normaalisti.

Kyseisestä toimituskäytännöistä ei ole yksimielisyyttä. Funduloksen mukaan kukin pappi toimitti oman osuutensa yksinään toimittaessaan vuorollaan yhtä perättäisistä liturgioista, joten jokaiselle päivälle oli oma rukouksensa ja oma tekstinsä sekä oma toimittava pappinsa. Elia Melian mukaan voitelusta esiintyi käsikirjoissa huomattavasti yksinkertaisempaa

muotoa vielä 1200-luvulla, mutta 1300 luvulla kaava alkoi muotoutua nykyisen kaltaiseksi. Edellä kuvattua toistoiltaan pitkää kaavaa hän pitää poikkeuksellisenä.

Palveluksen alkuosa muistuttaa nykyisinkin aamupalvelusta ja sen loppuosa on puolestaan jääne varhaisesta liturgiayhteydestä. Se, miksi palvelukseen kirjoitettiin rukoukset seitsemälle papille ja valittiin seitsemän lukujaksoa, on epäselvää. Paljon riippuu edellä mainittujen käsikirjojen ajoituksesta. Fundulis selittää seitsemäkertaistumisen olleen Konstantinopolin patriarkka Arsenios Autoreianoksen yksipuolinen määräys. Arsenios toimi patriarkkana 1200-luvun puolivälin jälkeen. Funduloksen mukaan Arsenios teoretisoi Jaakobin käyttämän monikon vanhimpien kokoontumisesta luvuksi seitsemän, sillä se viittaa Pyhän Hengen armolahjoihin, Jerikon muurien murtamiseen sekä profeetta Elisan toimintaan. Pappeja tuli siis olla aina seitsemän koolla. Arsenios myös loi uudet rukoukset, jotta jokainen pappi pääsisi tasavertaisesti toimittamaan palvelusta.

Seitsenkertainen toimitustapa toi palvelukseen uuden symbolisen merkityksen, jolla viitattiin Pyhän Hengen armolahjoihin. Samalla seitsemän papin vaatimus aiheutti ongelmia, jos tarvittavaa määrää pappeja ei saatu paikalle. 1400-luvulla elänyt Simeon Tessalonikalainen hyväksyi kolmen papin toimittaman sairaanvoitelun. Muutamat seitsemää pappia suosittelevat käsikirjat hyväksyivät vielä kahdenkin papin toimittaman palveluksen täyttämään Jaakobin mainitseman monikon. Turkokratian aikana tilanne monimutkaistui ja ekonomian nimissä vaadittiin yhdelle papille oikeutta toimittaa öljypyhitys. Nikodemos Pyhävuorelainen esitti 1700-1800 -lukujen taitteessa, että papin pitäisi yksinkin toimittaa öljypyhitys, sillä hän saa toimittaa yksin kaikki muutkin sakramentit. Aikaa myöten palvelus erosi liturgiayhteydestään. Pitkän toimitusmuodon rinnalla kulki palveluksen lyhennetty versio, jota papit toimittivat kodeissa. Meyendorffin ja Funduloksen mukaan kodeissa toimitettava versio sisälsi 1300-1400 -luvuilla seuraavat osat: alkurukoukset, katumustroparit, suuri ektenia, epistola, evankeliumi, voitelu ja voitelurukous, lyhennetty hartauden ektenia ja loppurukoukset. Voiteluun käytettiin aiemmin liturgian yhteydessä pyhitettyä öljyä.

1400 -luvulla palvelus eriytyi yhdeksi kokonaisuudeksi, jonka osien yhdistävänä tekijänä oli suuri ektenia, kuten nykyisinkin. Rukoukset eivät olleet kaikissa käsikirjoissa samat. Yhteneviä olivat öljyn siunaukseen käytetty rukous sekä voitelurukous, jotka ovat edelleenkin käytössä. Huomattava on, ettei vanhoissa toimitustavoissa voiteluita toimitettu jokaisen

evankeliumijakson jälkeen vaan vasta palveluksen lopussa, jolloin jokainen pappi vuorollaan toimitti voitelun. Näin oli myös palveluksen eriydyttyä liturgiasta. Elia Melian mukaan seitsenkertainen voitelu toimitettiin ensimmäisen kerran vasta 1300-luvulla keisari Johannes VI Kantakuzenokselle.

Viimeiset lisäykset toimituksen kulkuun olivat evankeliumikirjan kottaminen ja synninpäästörukous. Rukouksen lisääminen toi mukanaan myös muodollisen synnintunnustamisen osaksi toimitusta. Tätä ennen syntien anteeksipyytäminen ja -antaminen tapahtui epämuodollisemmin, josta on *Euhologionissa* vielä jäänteinä siunauksen pyytäminen papeilta (s. 248). Palvelus vakiintui 1500-luvulla kirjapainotaidon myötä.

Rukousöljypalveluksen erityispiirteet venäläisessä traditiossa

Venäjällä ehdoksi voitelulle muodostui synninpäästöön osallistuminen ja seitsemän papin vaatimukseen suhtauduttiin tiukemmin. Milloin pappeja oli vähemmän, sairaanvoiteluöljyyn lisättiin Christe Hallin mukaan mirhaa, koska seitsenkertaisuus nähtiin Pyhän Hengen armolahjojen merkkinä. Voitelun vaikuttajaksi alettiin ymmärtää Pyhä Henki eikä Kristus.

Bulgakovin mukaan voitelu edellyttää raskasta sairautta eikä alle seitsemänvuotias lapsi voi osallistua voiteluun, sillä häneltä puuttuu ”uskon voima, Hengen läsnäolo ja syntien tiedostaminen”. Seitsenkertaisuuden hän selittää olevan perua 700-luvulta ja se viittaa Pyhään Hengen armolahjoihin. Ainoa tapa terveille osallistua voiteluun on suuren viikon yleinen voitelu. Jos toimittajia on vain yksi, on yhdenkin papin toimitettava kaikki seitsemän voitelua kaikkine lukujaksoineen. Bulgakovin mukaan sakramentti on pätevä vain silloin kun se toimitetaan kaikkine voiteluineen ja lukujaksoineen. Seitsenkertaisuuden tuomalla merkityksellä on ollut voimakas vaikutus itse palveluksen toimitustapoihin.

Öljyphyitys tämän päivän käsikirjoissa

Nykyinen rukousöljypalvelus pohjautuu edellä esitettyyn kehityskulkuun. Keskeisiltä aineksiltaan palvelus on kaikissa käsikirjoissa samanlainen. Osasta käsikirjoja puuttuvat ohjeet suitsuttamiseen, joka toimitetaan pal-

veluksen alussa suurena suitsutuksena psalmien lukemisen aikana. Kreikkalainen *Euhologion* ei edellytä synnintunnustusta palvelukseen osallistuvilta. Suomalaisesta *Euhologionista* puuttuvat kokonaan kanonin irrossit, jotka tulisi laulaa sunnuntain 4. sävelmän mukaan. Samoin ensimmäinen voitelurukous on siinä vain lyhennettynä (vuoden 1908 käsikirjassa se on kokonaisuudessaan). Tämä on vakava puute etenkin Suuren viikon yleistä voitelua ajatellen; rukouksessa ilmenee kirkkoon liittämisen sanoma sekä riemuöljyvoitelun ja sairaanvoitelun välinen yhteys. Suomalaisesta *Euhologionista* puuttuu myös itse voitelulause, joka ilmaisee alkuperäistä käsitystä Kristuksesta parantajana eikä myöhemmin seitsenkertaisuuden myötä syntyneitä käsityksiä Pyhästä Hengestä palveluksen välittäjänä: ”Meidän Herramme, Jumalamme ja Vapahtajamme, Jeesuksen Kristuksen siunaus, Jumalanpalvelijan (nimi) sielun ja ruumiin parannukseksi.”

Osassa *Euhologioneista* voitelu toimitetaan jokaisen lukuparin jälkeen. Toiset käsikirjat suosittelevat yhtä voitelua kaikkien jaksojen loputtua, jolloin jokainen pappi osallistuu voiteluun. Voideltaviksi saavutaan kuten aamupalveluksen polyeleossa. Muutama vanhoihin venäläisiin käsikirjoihin perustuva uudempi käsikirja (mm. *Great Book of Needs*) sisältää vielä ohjeen kotona tai sairaalassa toimitettavalle lyhennetylle toimitukselle, joka vastaa kaavaltaan jo Bysantin aikana käytettyä lyhennettyä muotoa. Kaikkien *Euhologionien* silmiinpistävä piirre on se, etteivät rukouksien sanamuodot ole yhteneviä. Tekstit on koottu eri aikakausilta ja lähteistä, ja osassa rukouksia ja veisuja sairaista puhutaan monikossa ja osassa yksikössä. Arsenioksen rukousten myötä öljypyhityksessä öljy siunataan kahdeksan kertaa, ensin perinteisellä siunausrukouksella ja jokaisen papin rukouksessa ennen voiteluvuoroa.

Sairaanvoitelun tulkinta ja toimittaminen Suomen ortodoksisessa kirkossa

Ensimmäinen merkittävä suomalainen lähde on Nikolai Valmon toimittama arkkipiispakunnan säädöskokoelma. Valmo seuraa pitkälle Bulgakovin *Nastolnaja Knigaa*. Valmon aikana käytettiin puuöljyä voiteluun eikä viinin lisäämistä pidetty tarpeellisena.

Jälleenrakennuskaudella isä Erkki Piironen huomioi palveluksen toimittamisen loppuneen miltei kokonaan Suomen ortodoksisessa kirkossa.

Vuonna 1959 hän kirjoitti asiasta poleemisesti otsikolla ”Kuuden sakramentin kirkkokunnaksiko?”. Vuonna 1957 sairaanvoiteluita oli toimitettu vain yhdeksän koko maassa. Arkkipiispa Paavali kirjoitti sairaanvoitelusta *Kirkko nykyajassa* -lehtiseen, toistaen osin vanhoja ajoitusvirheitä (mm. seitsenkertaisuus Jaakobin määräyksenä). Sinällään artikkeli ohjaa ja rohkaisee toimittamaan ja pyytämään voiteluita. 1970-luvun loppuun saakka sairaanvoitelut olivat hyvin harvinaisia Suomessa. Toimitusmäärät vaihtelivat 12 ja 20 välillä. Vasta 1980-luvun lopulla voiteluiden määrä alkoi lisääntyä. 1990-luvun lopussa toimitusmääräksi on vakiintunut hieman yli 100 voittoa/vuosi.

Miltei kaikissa sairaanvoitelua käsittelevissä kirjoituksissa painotetaan, ettei kyseessä ole viimeinen voitelu. Silti toimittamisen vähyyttä selittää tällä väärinymmärryksellä. Tekemäni kyselytutkimuksen pohjalta selitys piilee kuitenkin papiston haluttomuudella toimittaa sairaanvoitelua; toimitus koetaan liian pitkäkestoiseksi. Missä seitsenkertaisuutta pidetään tärkeänä, palvelus koetaan myös vaikeana toteuttaa. Helpompaa on toimittaa sairaanripitys. Näin Arsenios Autoreianoksen määräystä seurannut keskustelu on jatkunut tähän päivään saakka.

Vain neljässä seurakunnassa tunnettiin tapa säilyttää öljy myöhempää käyttöä varten, jotta palveluksen voisi toimittaa lyhyemmässä muodossa ennen pyhitetyllä öljyllä. Yhdessä hiippakunnassa piispa on antanut ohjeen lyhentää palvelusta kolmeen voiteluun ja lukujaksoon yhden papin toimittaessa.

Osa papistosta ei koe osaavansa toimittaa sairaanvoitelua. *Euhologionin* ohjeet ovat myös epätarkat. Papiston mukaan ihmiset eivät myöskään tunne toimitusta. Huomiotta jää, että papisto on myös vastuussa sen tunnetuksi tekemisestä. Vaikka toimitusmäärät ovat kasvaneet, on seurakuntia, joissa sairaanvoiteluja ei toimiteta lainkaan tai vain kerran vuodessa. Samaan aikaan on seurakuntia, joissa toimittaminen on säännöllistä ja papiston tehtyä sitä tunnetummaksi, sitä osataan myös pyytää.

Lopuksi

Sairaanvoitelu kyetään ottamaan elävään käyttöön muokkaamalla palveluksen toimitustapoja sen alkuperäisen merkityksen ja kehityshistorian ohjaamalla suuntaviivoilla. Useamman papin vaatimus ei edellytä juuri

seitsemän papin kokoontumista. Perustellusti voimme olettaa, että seitsenkertaisuus on 1200-luvulla eläneen Arsenios Autoreianoksen määräys, joka korostaa Pyhää Henkeä palveluksen toimittajana. Palveluksen tekstistä ilmenee, että varsinainen parantaja on kuitenkin Kristus. Jaakobin ohjeen myötä voimme ajatella, että seurakuntaa edustavat seurakunnan hengelliset työntekijät, jolloin pienissä seurakunnissa toimittajiksi tuleva pappi ja kanttori voisivat riittää seurakunnan ”vanhimmiksi”. Isommissa seurakunnissa toimittamaan voisi kutsua enemmän pappeja. Jos Funduloksen selitys seitsenkertaisuudesta pitää paikkansa, yhden toimittavan papin ei ole mielekäästä lukea kaikkia lukujaksoja. Olisi luontevaa, että tekstejä ja voiteluita on yhtä monta kuin paikalla on pappeja.

Palveluksen kehityshistoriassa rinnalla kulkenut lyhennetty toimitusmuoto olisi otettavissa käyttöön. Pidän perusteltuna ajatusta, että seurakunnissakin toimitettaisiin muutaman kerran vuodessa yleisiä voiteluita, joiden toimittamiseen kutsuttaisiin saatavilla oleva määrä pappeja. Näistä toimituksista ylijäänyttä öljyä voisi yksikin pappi käyttää vieraillessaan sairaiden luona. Eri vuosisadoilta oleva lähdeaineisto osoittaa, että palveluksen öljy on pyhitetty liturgian yhteydessä ja voitelu sairaiden luona on suoritettu tällä aiemmin pyhitetyllä öljyllä. Yksin näiden ajatusteni kanssa ole, sillä mm. Paul Meyendorff esittää samat ajatukset palveluksen elvyttämiseksi vuonna 2009 julkaisemassaan kirjassa *The Anointing of the Sick*.

Tuomas Järvelin

Kirjallisuutta

Fundulis, Ioannis, *Themata Euchologiou*. Keimena Leitourgikis, Tevchos B'. Thessaloniki, 1985.

Harakas, Stanley, *Health and Medicine in the Eastern Orthodox Tradition*. Minneapolis, 1996.

Meyendorff, Paul, *The Anointing of the Sick*. Crestwood, 2009.

The Oil of Gladness. Ed. by Dudley & Rowell. Collegeville, 1993.

Temple of the Holy Spirit. Ed. by Matthew J. O'Connell. New York, 1983.